

SOSYAL FORUM SÜRECİ ve AVRUPA SOSYAL FORUMU: KURUMSALLAŞMA TEHLİKESİ

Ar. Gör. Yavuz Yıldırım
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, Sosyal Forumların yeni toplumsal hareketler yaklaşımındaki yerini ve önemini analiz ederek, Temmuz 2010'da altıncı buluşmasını gerçekleştiren Avrupa Sosyal Forumu'nun (ASF) yapısını ve geçen sekiz yıllık süreçte yaşadığı dönüşümü açıklamaktır. ASF'nin kendi içinde yaşadığı tartışmalar ve sonuç metinlerine yansıyan ifadeler, Dünya Sosyal Forumu'na (DSF) bağlı olarak gelişen ASF'nin, DSF'nin kurucu ilkelerinden kısmen bir kopuş içerisinde olduğunu ortaya koyuyor. Avrupalı hareketlerin kendine özgü bu ayrıksılığı ya da farklı tavrı, hem yeni nesil hareketlerin geldiği son aşamayı hem de sosyal forum düşüncesindeki değişimi simgelemektedir. ASF'nin siyasal bir aktör olarak kurumsallaşması tehlikesi, onun açık alan kimliğine zarar verici noktaya gelebilir.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Sosyal Forumu, Dünya Sosyal Forumu, yeni toplumsal hareketler, toplumsal hareketler, küreselleşme

Social Forum Process and European Social Forum: The Danger of Institutionalization

Abstract

The main aim of this article is to analyse the position and importance of Social Forums at the new social movements approach and also to analyse the structure and transformation of the European Social Forum (ESF) that held its sixth meeting on July 2010. The inner debate and discussions of ESF and the phrases of its final papers that there is a kind of detach or break off the Charter of Principles of World Social Forum. This special treatment or different attitude of European movements symbolize the last-stage of the new era of movements and also the change of the social forum logic. The risk of institutionalization of ESF as a political actor can be harmful to its open space identity.

Keywords: European Social Forum, World Social Forum, new social movements, social movements, globalization

Sosyal Forum Süreci ve Avrupa Sosyal Forumu: Kurumsallaşma Tehlikesi

Giriş

İlk kez 2001’de Brezilya’nın Porto Alegre kentinde düzenlenen Dünya Sosyal Forumu’nun (DSF) ardından geçen yaklaşık on yıl içinde çok sayıda Sosyal Forum düzenlendi ve bu forumlar, yeni nesil toplumsal hareketlerin buluşma mekanı haline geldi. Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Ekonomik Forumu (DEF) gibi oluşumlar nezdinde sembolleşen uluslararası hegemonyaya karşı Sosyal Forumlar, neoliberal düzene yeni bir alternatif ve başka bir dünya arayışının en güçlü güzergahı olarak önplana çıktı. İlk DSF’de ortaya konan ilkelere bağlı olarak gelişen yerel ve bölgesel Sosyal Forumların en önemlilerinden olan Avrupa Sosyal Forumu da (ASF) 6. buluşmasını, 1-4 Temmuz 2010 tarihlerinde İstanbul’da gerçekleştirdi. 2002’den bu yana gerçekleştirilen ASF, geçen süre zarfında DSF’nin açtığı güzergahın Avrupa çapında güçlendirildiği bir alan olarak öne çıksa da, 6. ASF bugüne kadarki forumların en sönüğü olarak kayıtlara geçti. Bunun başlıca nedeni DSF’nin ilkelerine dair başlatılan ve önceki ASF’lerde de başat tartışma meselesi olan, Forum’un bir “tartışma alanı” mı yoksa “siyasi bir hareket” mi olacağı (Teivanen, 2003) yönündeki anlaşmazlığın sınırlarına ulaşarak engelleyici bir hal alması olarak gösterilebilir.

Sosyal Forumlar, 1999’daki Seattle olaylarından sonra gelişen alternatif küreselleşme talebini ve bunun güçlü bir aktivizm ile desteklenmesi meselesini geniş çapta örgütlemeyi başararak, 1980’lerden beri parçalı bir güzergah izleyen “yeni toplumsal hareketleri” (YTH) geniş bir çerçevede bir araya getirmeyi başarmıştı. Bu bağlamda, “alternatif küreselleşme”, “küresel adalet hareketi”, “başka bir dünya mümkün” yaklaşımları, YTH’lerin belirleyici

argümanları haline gelirken, farklı hareket ve örgütlerin dünyanın farklı bölgelerinde Sosyal Forum'lar çatısı altında bu argümanların pratik yansımalarını tartışmak için bir araya gelmeye başladı. Bu şekilde, YTH'lerin ortaya çıkışından bu yana ilk kez bu kadar güçlü bir şekilde hareketlerin birbirine yaklaştığını ve ortak bir perspektif kurmaya çalıştıkları görüldü. Hareketlerin Sosyal Forum altında bir araya gelme iradesi, Forum Sürecini bir hareketler birliği olmanın ötesinde yeni bir siyasi aktör olup olmayacağı tartışmasını gündeme getirdi. Çünkü, çeşitli meselelerin ve stratejilerin tartışıldığı ve hareketlerin yeni eklemlenmeler kurduğu bu çatı, 2000'li yılların başından itibaren yerel-ulusal-uluslararası toplumsal muhalefet biçimlerini gittikçe güçlendirdi ve aralarında güçlü bir ağ kurulmasını sağladı. İşte bu çalışmada, Sosyal Forumların ortaya çıkış süreci ve yeni toplumsal hareketler içinde oynadığı rolü ve özelinde ASF'nin temel dinamiklerini ortaya koymak hedeflenmektedir. Çalışmanın amacı, on yıllık geçmişi olan sosyal forum sürecine dayanan ASF'nin hareketlerin bir araya geldiği bir alan olarak mı kalacağı yoksa siyasi bir aktör/hareket haline gelerek kurumsallaşacağı mı tartışmasının, birincisi lehinde devam ettirilmesinin, yeni bir siyaset algısının geliştirilmesi açısından önemli olduğunu savunmaktır.

Genel olarak Türkçe literatürde Sosyal Forumlar ve özelinde ASF üzerine doğrudan çalışmaların oldukça az olması¹, bu makalenin önemini ortaya koyarken, bir yandan kendisine rehber olacak bir yolun olmaması açısından da bir dezavantajdır. Öte yandan Sosyal Forum sürecinin bir "oluş" halinde olması, sürekli yeni gelişmeler ve tartışmalarla zenginleşmesi ve yukarıda belirtildiği gibi henüz on yıllık bir geçmişe sahip olması, meselenin derlenip toparlanmasını güçleştirirken, onun gazetecilik refleksine yakın bir hissiyatla ele alınmasına da neden olmaktadır. Örneğin, 6. ASF'nin sonuç metninde atıf yapılan 29 Eylül Avrupa Eylem Günü ve ardından gelişen ulusal grevler ve yerel protestolar, ASF'deki tartışmaların çok hızlı bir yansımalarını içermesi açısından kritiktir. Bununla birlikte bahsi geçen süreç, 2011'de Senegal'de düzenlenecek olan DSF için de veriler içermektedir. Diğer bir deyişle, hareketin hızlı bir biçimde akış içinde olması onun teorileştirilmesini ve belirli bir zemine oturtulmasını zorlaştırmaktadır ki yeni toplumsal hareketlerin ayırt edici bir özelliği de budur. Dolayısıyla, bu çalışmada, bu alandaki bir eksiklik giderilmeye çalışılacak ve aynı zamanda genel olarak Sosyal Forum sürecinin izlediği güzergaha dair bir çerçeve çıkarılmaya çalışılacaktır.

¹Bu alanda, özellikle küreselleşme karşıtlığı/alternatif küreselleşme alanında, Türkçe'deki öncül yayınlar olarak şunlar gösterilebilir: Uzun (2001), Şensever (2003), Uysal-Baykan (2003), Gümrükçü (2007), Uysal (2008).

Çalışmanın temel sorusu, belirtildiği gibi, Sosyal Forum'ların kendilerin dair sorduğu bir sorudur: "Forum, farklı hareketlerin bir araya gelerek konuştuğu, tartıştığı, temas kurduğu ve ardından ayrıldığı bir tartışma alanı mıdır, yoksa ortak ilkeler çerçevesinde hareket edip gelişmeler karşısında ortak bir ses çıkarabilecek siyasi bir aktör/hareket midir?" Bu sorunun iki farklı tarafındaki cevaplar, sürecin geleceği açısından kritik rol oynamaktadır. Öte yandan, çalışmanın genelinde forumun bir hareket haline gelmesi ile ayrıksılığını yitireceği görüşü savunulacağı için, "forumların bir alan olarak kalması yeni bir siyaset tarzını ortaya çıkarabilecek midir?" ve "hareket olarak sosyal forumlar, eski tür siyasetin hatalarına düşebilir mi?" sorularının cevaplarını aramaya çalışacaktır. Bu bağlamda çalışma temel olarak, önceki forumların analizini yapan ikincil kaynaklara ile 6. ASF'deki sunumlar, ortaya konan sonuç metinleri, bildirgelere dayanmaktadır.

Çalışmada öncelikle, toplumsal hareketlerin tarihsel süreçteki değişimi kısaca özetlenerek, yeni toplumsal hareket mefhumunun nasıl ortaya çıktığına değinilecektir. Aynı bir çalışma olacak kadar kapsamlı bu sürecin, tatminkar bir özetini yapmak zor görünmektedir. Ancak, bu çalışmanın kullanacağı veriler açısından, toplumsal hareketlerdeki değişimin temel noktalarının verilmesi ile yetinilecektir. YTH'ler için esas kırılma dönemi olan 1968 sonrasındaki bakış açısı ve 1980-2000 arasında yeni toplumsal hareketlerin geçirdiği teorik dönüşüm ile 2000 sonrası küreselleşme tartışmalarına bağlı olarak gelişen uluslararası hareket ağları, çalışmanın asıl üçlü sacayağını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, çalışmada öncelikle tarihsel süreçte yaşanan değişim, yeni ortaya çıkan talepler ve bunların teorik yansımaları kısaca ele alınacak, ardından yakın dönemde özelinde ASF'nin bu süreci nasıl yorumladığına odaklanılacaktır.

Toplumsal Hareketlerin Değişimi

ASF'nin, toplumsal hareketler çalışmaları içindeki yerini anlamak için, "hareket" in geçirdiği değişimleri ve temel dinamiklerini genel hatlarıyla açıklamak gerekmektedir. Çünkü Sosyal Forum Süreci, özellikle kendinden önceki hareketlerin kurumsallaşmış ve hiyerarşikleşmiş yapısına bir eleştiri getirmektedir. Dolayısıyla, hareket meselesinin kökleri, değişimi ve bunun yansımaları, YTH'lerin yeni versiyonu olma yolundak Sosyal Forum'ları anlamak için önemlidir.

Temel olarak toplumsal hareketler literatürü, belirli şikayetler ve talepler doğrultusunda bir araya gelen kitlelerin, siyasal ve sosyal gelişmeleri etkileyen eylemlerini, birliklerini ve eğilimlerini inceler. Tilly, 1760'tan önce dünyanın hiçbir yerinde gösterinin kayda geçmediğini savunur. Bu tarihten sonraki gösteriler, kolektif hakların yöneticilere bildirilmesi ve bunun için yapılan

yürüyüş, imza toplama gibi aktiviteleri içermekteydi (Tilly, 2009: 313). Söz konusu eylemlerin, toplumsal hareket bağlamında ele alınması, onların siyasi düzenle kurdukları ilişkilerin yoğunlaşması ile başlamıştır. Böylece, daha özel meselelerden genele yönelen hareket, insanların bir araya gelerek biz/onlar sınırını belirginleştirmesinin ve örgütlü taleplerinin yükselmesinin önünü açar. Bu bağlamda örneğin İngiltere’de “1790’lara kadar, doğrudan eylem ve sokak ayaklanması, özellikle yiyecek ayaklanmaları şeklindeki radikalizm, yeni (...) ekonomik konulardaki siyasi olmayan doğrudan eylemden işçi sınıfının radikal siyasi kampanyalarına dönüşmeye başladı” (Wright, 1993:37). Kişisel siyasi hak taleplerinin, daha geniş kesimlerinin katılma hakkı istediği “Wilkes ve Özgürlük” hareketinde ya da dağınık bir gelişim izlese de farklı kesimlerin siyasi hak taleplerini belirli ilkeler çerçevesinde yürüttüğü Chartist hareketinde, gündelik hayatın içerisinden gelen talepler, güçlü bir adaletsizlik ve değişim hissi ile beraber, siyasal olanla eklemlenmeye giderek kitleselleşmiştir (Tilly, 2008:79-83; Wright, 1993:148-149). Dolayısıyla, hareketin kökleri, sosyal ve siyasal düzendeki değişiklik talepleri ile insanları bir araya getirebilme gücünde ve çoğu zaman başlangıçtaki güçsüzlüğünden ya da kopukluğundan beklenmeyecek kadar büyük bir etki yapmasında yatar.

Kıta Avrupası’nda toplumsal hareketlerin bir güç olarak ortaya çıkışı, somut olarak Fransız Devrimi’ne kadar geri götürülebilir. Zaten, “toplumsal hareket” kavramı da ilk kez, Fransız Devrimi ile ilgili bir çalışmada ortaya konmuştur (von Stein,1964). Özellikle Parisli *sans-culotteların* örgütlü ve örgütsüz eylemleri, Devrim’in seyrini etkilemesi anlamında, tipik bir “hareket” özelliği taşır. *Sans-culottelar*, ortak bilince sahip bir sınıf olmasa da yapıp-etmeleri ile oluşturdukları kültür sayesinde, Devrim sürecinde geniş kitlelerin demokrasi, vatandaşlık, adalet gibi düşüncelerinin gelişmesinde bir zemin oluşturmuşlardır. *Sans-culotteların*, Devrim’e dair belirgin bir bakış açısı olmasa da onları bağlayan temel nokta, geçmişten kopuştu. Böylece tek bir eksene bağlı kalmadan ama onları güdüleyen ve şikayetlerini odaklayan bir zemine dayanarak, hem kendilerini hareketin içinde bulmuşlar hem de diğerlerini bu sürece katmışlar ve kendi yarattıkları bir bütünün parçası olarak vatandaşlık olgusunu geliştirmişlerdir (Hunt, 1986:150, 197-198, 216-217). Esasen, “1789’da, ne yekpare bir *sans-culottelar* ne de bir *sans-culotte* hareket vardı; bunların her ikisi de 1789 ile 1793 arasındaki Devrim sırasında oluştu. (...) 1789’da *sans-culotte*’ların, ailelerinde ve işyerlerinde bir demokrasi hayali yoktu, böylesi bir durum 18. yüzyılın toplumsal bağlamında imkansızdı. Ancak fikirlerinin ve pratiklerinin mantıki sonucu, böylesi bir hayali oluşturdu” (Rose, 1986: 3-5). Bu bağlamda bir “hareket”in, başlangıcı ya da sonucu arasında doğrudan bir bağa sahip olmasa da bir eğilimi ve gidişatı simgelediği söylenebilir. Diğer bir deyişle, sınıf, parti, dernek ya da buna benzer oluşumlardan farklı olarak, belirli ve sınırları keskin bir olguyu değil, bir

potansiyel anlamına gelir. Hareketin potansiyeli, yapabileceği ve yapamayacağı şeylerin bütünüdür (Agamben, 2005). Hareketin seyri, ona katılan kişi ve grupların eylemlerine ve onları bir arada tutan gücün niteliğine bağlıdır. Bu bağlılık çeşitli nedenlerle yükselip alçalabilir; dolayısıyla değişkendir. Bu anlamda bir olumsuzluğu ve kendiliğindenliği içinde barındırır. Hareketler, Chartizm ve *sans-culotte* hareketinde olduğu gibi, tek bir programa bağlı kalmayıp dağınık olsa da, kitleleri bağlayan ve özellikle onların gündelik hayatlarına etki eden somut meseleler üzerinden örgütlendiği görülmektedir. Keza her iki harekette de muhalif kesimlerin bir araya gelerek kurdukları hayata geçirdikleri tartışma toplantıları, bir araya geldikleri ortak mekanlar, kulüpler ve dernekler, hareketin seyrinde önemli rol oynamıştır. Dolayısıyla, insanların kendi hayatları üzerinde söz sahibi olmak istedikleri dönemlerde hareketlerin yükselişe geçtiği görülür. Bu durum, 20. yüzyılın yeni toplumsal hareketleri için de aynen geçerli olacaktır. Taleplerin net bir sonuç almasından çok, şikayetlerin ve toplumsal kaygıların bir zemine aktarılarak yeniden anlamlandırılması, bir hareket için asıl kritik olan noktadır. Her halükarda, “politik hareketler, başarısı ya da başarısızlığı –bir dizi amaca ulaşması ya da ulaşmaması- ile yargılanamaz. Politik hareketleri yorumlama tarzı, bunların majör ve minör eğilimlerini, hangi kimlik ilişkilerini yersizyurtsuzlaştırdıklarını ve neyi başarabildiklerini değerlendirmektir” (Thoburn, 2005:89). Tarihsel sürecin her anında, toplumsal hareketler, “kültürel ve siyasi yeniden üretim mekanizmaları” olarak işlemişlerdir ve toplum, hareketsizlik/durgunluk dönemlerinden harekete doğru geçiş gösterirken, siyasi aktörlerin niteliği ve toplumsal gerçeklik de her seferinde yeniden yorumlanmaktadır (Foss-Larkin, 1986:143). Böylece, gündelik hayatın içinden yükselen ve siyasal sisteme yönelerek toplumsal bir biçim alan hareketler, karşılıklı olarak siyaseti ve gündelik yaşamı, kendine özgü yeniden üretim mekanizmalarıyla etkilemektedir. Söz konusu kendine özgülük, toplumların içinde buldukları kültürel etkileşim düzeyinden, siyasi ve sosyal yapıların niteliğinden fazlasıyla etkilenmektedir. Hareketlerle toplumların içinde bulunduğu durumlar arasında karşılıklık, hareketlerin doğduğu 18. yüzyılın ilk yarısında da 21. yüzyılın başlarında da, aynı şekilde toplumsal ve siyasal olanı belirlemeye devam etmektedir.

Bununla birlikte, hareketlerin gösterdiği eğilimler ve biçimleri farklı tarihsel dönemlerde değişme uğramıştır. Özellikle 19. yüzyılın sonlarında, hem ulus-devletin hem de hareketin “sınırları” daha net ortaya çıkarmaya başlamıştır. Bu süreçte hareketler, gittikçe kurumsallaşırken, dayandıkları kriterler ve kitleleri bir arada tutan ilkeler önceki dönemlere göre daha net hale gelmiştir. Diğer bir deyişle, yukarıdaki alıntıya atfen, hareketlerin “majör eğilimleri” güçlenmiştir. Bu bağlamda, ulusal kurtuluş mücadeleleri, işçi sınıfının siyasi bir güç olarak yükselişi, kitlesel partilerin ve sendikaların

oluşması, bunların düzenlediği uluslararası geniş katılımlı kongrelerin artması ile toplumsal hareketlerin, “kolektif eylem” özelliği pekişmiştir. Özellikle Marksizm ve sosyalizm perspektifi, yükselen hareketlerin devrimci bir güzergah içinde ele alınmasını sağlamıştır. Hareketlerin ilk örneklerinde de görüşen gevşek yapılı dernek-kulüp-toplantılar, yeni süreçte “sınırları” daha belirgin yapılara dönüşmüştür. Böylece “sınıf”, “bilinç”, “program”, “örgüt” gibi kavramlar öne çıkmış ve toplumsal mücadeleler, bu kavramların ekseninde tartışılmaya başlamıştır. Aşağıda değinilecek olan yeni toplumsal hareketlerin kendini “yeni” olarak ayırdığı hareketin, belirgin katı sınırlara ve yapılara dayanan bu “eski” özellikleri, esasen hareketlerin köklerine göre önemli bir yenilik içermektedir. Diğer bir deyişle, 20. yüzyılın yeni toplumsal hareketi, devrimci işçilerin hareketi tarafından belirlenmekteydi.

Kitleleri, devrimci ve köklü bir dönüşümü sağlayacak bir kırılma anı için, sınıfsal çatışmalar üzerinden ve özellikle siyasi iktidarı ele geçirmek için harekete geçirmek düşüncesi, 1848’in ivmesiyle birlikte, 1917 Rusyası’nda sembolik noktasına kavuştu. Ardından özellikle Batılı emperyalizm karşısında yürütülen ulusal kurtuluş mücadeleleri, Afrika ve Latin Amerika başta olmak üzere birçok bölgede zafere kavuştu. Böylece, 20. yüzyılın ilk yarısı, toplumsal hareketlerin kolektif eylem bağlamında yükselişine sahne oldu (Arrighi vd., 2004:96-97). Bu süreçte “sistem karşıtı örgütler, bir militan kadrosu yaratmak, kolektif eylem için büyük grupları seferber etmek ve bu insanları siyasal eylem için eğitmek üzerinde yoğunlaştılar” (Wallerstein, 2009:50). Toplumsal hareketler tarihinin en “hareketli” bu dönemini detaylıca aktarmak bu yazının sınırlarını aşmakla birlikte, hareketin geçirdiği dönüşümü özetlemek için, partilerle hareketlerin, tarihsel süreçte birbirlerine yaklaşıp uzaklaştıklarını vurgulamak gerekir. Buna göre, 1870-1914 arası dönemde hareketler; kolektif eylemin, boykot, gösteriler, grevler, dilekçeler gibi farklı tipleriyle daha bağımsız bir işleyişe sahipken, 1919-1960 arasında özellikle emek hareketi partileşmiş ya da partilere yakın bir tutum almıştır, ancak 1960 sonrasında bu yankılaşma yeniden bozulmuştur (Hanagan, 1998:3-31). Toplumsal hareketlerin, örgütlü yapılarla sıkı işbirliği içinde iktidar perspektifine odaklanarak, 20. yüzyılın başlarında elde ettiği ulusal ve sınıfsal zaferlerin, çok farklı nedenlerle çeşitli başarısızlıklara uğraması ile yeniden yorumlanan aktör, yapı, hareketin temelleri gibi meseleler, 20. yüzyılın sonuna doğru toplumsal hareketlerin yeni değerler üzerinden teorize edilmesinin önünü açmıştır ki bu durum, diğer başlıkta değinilecek olan “yeni toplumsal hareketler” teorisini doğurmuştur.

Esasen “bağımsız işleyiş”ten, parti örgütlenmesine oradan da yeniden dağılım ve parçalı yapıya dönüşüm süreci, yukarıda bahsedilen siyasi ve kültürel yeniden yorumlanma durumlarına denk düşmekteydi. Özellikle “1968-etkisi” denebilecek süreçle, söz konusu yeniden yorumlama, bireyin kendi

hayatı hakkında söz söyleme gücünü (yeniden) elde etmesi çağrısına dayanıyordu. Böylece bireyin gerek liberal demokratik düzendeki siyasi tüketici konumuna ve pazarın adaletine terk edilmesine, gerekse reel sosyalizmde kitle içinde eritilerek tanıma taleplerinin göz ardı edilmesine eş zamanlı bir tepki yükseldi. Yeni bir demokrasi talebi, daha çok tanınma, katılım odaklı olarak, cinsiyet eşitsizliğinin, ekolojik değerlerin dikkate alınması üzerinden siyasal olanı toplumsal meselelerin ötesine değil, tersine tam içerisine yerleştirme girişimiydi. Bu süreç, aynı zamanda modernizmin kodladığı siyasi yapı ve aktörlerin köklü bir eleştirisini de içeriyordu (Laclau-Mouffe, 1992; Hardt-Negri, 2001). Yeni toplumsal hareketlerin çabası, bu bağlamda hareketin köklerine bir geri dönüş olarak, gündelik hayatın ve oradan doğan somut çatışmaların yeniden siyasetin temel meselesi haline getirilmesi girişimi olarak görülebilir.

Yeni Toplumsal Hareketler Teorisi

1968'in mirası olarak görülebilecek süreç, toplumsal hareketlerin örgütlü yapılarla bağını koparmaya başlaması ve "büyük meseleler"den önce daha somut, yerel ve küçük ölçekli sorunlara eğilmesi sonucunu doğurdu. Böylece oldukça geniş bir alanda ve farklı konularda örgütlenmeye başlaması ile, hareketin "kitleysel" boyutu gittikçe azalmaya başladı. Hareketler, belirgin konulara odaklanmış ve somut eylemler bazında, sonuca odaklı işler hale gelmişti. 1980'ler itibariyle sınıfsal temelli mücadelenin yerini kimlik ve tanınma politikalarının almasının ardından, çevre hareketleri-özellikle nükleer karşıtı hareket, kadın hareketinin farklı versiyonları, insan hakları hareketi, eşcinsel hareket, çoğu zaman birbirinden bağımsız ve bazen de zıt olarak toplumsal mücadelenin çeşitli biçimlerini oluşturdular. 2000'li yıllarla birlikte bu çeşitlilik ve zıtlık unsurları, özellikle küreselleşme karşıtlığı/alternatif küreselleşme bağlamında yeniden yorumlanarak, Sosyal Forumlar aracılığı ile birbirine yaklaşma eğilimine girdi.

Toplumsal hareketlerin "yeni" sıfatı altında incelenmeye başlaması, bu parçalı hareketlerin dayandığı toplumsal çelişkilerin, hareketlerin toplumsal tabanının ve eylem biçimlerinin farklılığına odaklanılmasıyla başlamıştır (Touraine, 1985; Offe, 1985). İlk dönem analizlerinin ortak noktası, "büyük hikayelere" odaklı ideal toplum analizlerinden çok, bireylerin yaratıcılık ve eklemlenmelerine odaklanan, daha geniş tabanlı ve sınıfsal farklılıkları kapsayan hareketlerin yükseldiği yönündedir. Bu hareketlerin genel özelliği, öncakilere göre daha gevşek yapıda bir örgütlenmeye sahip olmaları ve yekpare bir bütün görünümü sergilememeleridir (Olofsson, 1988; Buechler, 1995; Tormey, 2004:57-89; Scott, 1990:13-37). Bu durumun temelinde, önceki hiyerarşik ve katı biçimde yapılandırılmış siyasi örgütlerin içerisindeki farklılıkların ve tikel

taleplerin yeteri kadar karşılık bulamadığı eleştirisi yatar (Castells, 2008:198-218). Bu süreçte, bilinç, ideoloji, örgüte bağlılık gibi nedenlerin karşısında, bir arada olmanın farklı nedenleri üretilmiştir. Özellikle toplumsal hareketler üzerinde Amerikan ekolünün etkisinin arttığı bu dönemde, hareketlerin bilinçli kolektiveden ziyade bireyselliğe dayandığı ve ideallerden ziyade kar/zarar hesaplamaları ve var olan kaynakların kullanımı ile geliştiği yorumları güçlenmiştir (Scott, 1990:110-113). Amerikan ekolü, hareketlenmenin “nasıl” geliştiği ve bunun kurumsal temellerine odaklanırken, Avrupa’da ise, toplumsal dönüşümün “neden”i üzerine odaklandı; söz konusu dönüşümün üretim ilişkilerine değil kültürel alana hakim olmak için mücadele eden toplumsal güçlerin çekişmesine bağlı olacağı teziyle, hareketlerin siyasal değil sosyal boyutunun öne çıkarılmaya başlanmıştır (Melucci, 1985).

1970’lerin sonu ve ‘80lerin ilk yarısında sınıfın yerine kimliği, kitlesel çözümlerin yerine yerel ve somut konuların ön plana çıkarılması eğilimi, sonraki on yılda azalarak devam etti. Bu bağlamda 2000’li yıllara damga vuran, küreselleşme meselesinin belirleyiciliğine kadar, hem hareketlerin niteliğinde hem de buna bağlı olarak bunların analiz yönteminde ortaya çıkan bu çeşitlilik, toplumsal hareketlere kapsamlı bir bakış geliştirmeyi güçleştirdi. Esasen tüm hareketlerin “yeni” başlığında incelenecek bütünlük sergilememesine rağmen, onları bir arada tutan şey, birbirinden farklılıklarıydı. Diğer bir deyişle, hareketler kendi biz/onlar sınırlarını yaratırken, bu sınırlar arasında bir geçişkenlik öngörmemişlerdir. Özellikle Sosyal Forum süreci bu geçişkenliğin sağlanması için önemli bir araç haline gelmiştir. Buna rağmen, liberal demokrasinin, çokkültürlülük söylemine uygun bir hal alan yeni hareketlerin, sistemle olan muhalif temasları sorgulanmaya başlamış ve yeni nesil hareketlerin, törpülenmiş bir kapitalist düzeni meşrulaştırdığı eleştirisi yükselmiştir (Callinicos, 2004:109-116). Öte yandan hareketlerin çeşitliliği, eyleme geçen öznenin niteliğini ve siyasal taleplerini gittikçe daraltırken, hareketin içerdiği “biz”i de sınırlayıcı ve dışlayıcı bir biçimde kurgulamıştır (Arditi, 2010:55-61). Kimlik siyasetine ve hareketlerin bölünmüş yapısına dair eleştirilerin temelinde, “biz”in dışlayıcı biçiminin yeni ötekiler yaratarak, birlikte mücadele etme ve dolayısıyla siyasal bir güç olabilme kapasitesini azalttığı yönündeki tez oluşturur. Bu nedenle, yeni toplumsal hareketler analizlerinde, “siyasal ve kültürel” ya da “ideolojik ve ideolojik olmayan” hareket ayrımlarına ya da “süreklilik-kopuş” karşıtlığına gidildiği görülmektedir (Scott, 1995:133-134; Tormey, 2005:220-225; Savran: 1987; Coşkun, 2006). Analizlerin bu karşıtlıklar içerisinde ele alınması, yeni toplumsal hareketlerin kendine özgülüğünü sakatlayabilir. Çünkü yeni nesil hareketler, tam da modernizmin kodladığı ikilemler ve kategorilerin eleştirisi, buna bağlı olarak modern bilgi üretim süreçlerine karşı yeni bir bakış açısı geliştirilmesi tezine dayanmaktadır (Santos, 2006; 2008).

YTH yaklaşımı, 2000’li yıllarla birlikte kültürel deneyimlerin baskın olduğu bir alandan çıkıp, sınıf-kültür etkileşiminin daha belirgin olduğu bir eğilime yönelmektedir. Bu çalışmanın asıl konusu olan Sosyal Forum süreci ve Avrupa Sosyal Forumu da, bu etkileşimin yansıtıldığı alanlar olarak öne çıkmaktadır. Yeni toplumsal hareketlerin asıl öneminin, siyasal alanı genişleterek tartışma noktalarını çoğaltması olduğu söylenebilir. Geleneksel siyaset yapma yöntemlerinin aksine, günlük hayatın içine kadar inen siyasi tavırların sonucunda, merkezi olmayan otonom yapılar güçlenmiştir. Hareketlerin geldiği yeni noktada amaç, “bütünlüğe sahip olmaktan çok onu ortadan kaldırmaktır ve onu ortadan kaldırırken kendi bilgilerinin (zenginliğinin ve muazzam çeşitliliğinin yanı sıra) bağımsızlığını ve kendi güçlerinin etkisini olumlarlar” (Negri, 2006a:199). Bu yeni siyaset algısı, tam bir uyuma kavuşmak hedefi yerine çatışmacı sürecin sürdürülmesi, ancak belli noktalarda ortak alanların yaratılması düşüncesine dayanır. Çatışma ve uyuşmazlığa dayalı siyaset algısı, kendi hayatlarına dair söz ve karar hakkı olan siyasi özneler olarak bireylerin, demokratik pratikler aracılığı ile sürekli olarak kurup yıkacakları bir süreci öngörür (Ranciere, 2005; 2007). Aşağıda detaylandırılacağı gibi Sosyal Forum’lar böylesi bir sürecin zemin bulacağı alanlar olarak öne çıkmaktadır.

Siyasal olanın sorgulanır hale gelmesiyle birlikte, toplumsal hareket analizleri yeni bir güzergaha girerken, Amerikan ekolü ile Avrupalı yaklaşımlar arasındaki etkileşim de artmaktadır. (della Porta, 2009:367-368). Diğer bir deyişle, sınıfsal ilişkilerin kültürel ilişkilerden ayrı olarak ele alınamayacağı ve sınıfın sadece ekonomik değil sömürü ilişkilerini yaratan tüm gündelik yaşam içinden, kurumsal ve kültürel bağlamlardan doğduğu yönündeki yaklaşımlar, kabul görmeye başlamıştır. Özellikle küreselleşme meselesi ile bu yaklaşım yeni bir boyut kazanmıştır. Negri’nin sözleriyle (2006b:64), “direniş artık fabrika işçisinin direnişi değildir; toplumsal düzeye yayılmış, üretken emeğin yenilik ve taşkınlığına, üretici öznelerin otonom elbirliğine, biyopolitik tahakkümün ötesinde kurucu güçler geliştirme dayanan yepyeni bir direniştir. Direniş artık bir tepki davranışı değil, bir üretim ve eylem biçimidir”. Dünya Sosyal Forumu öncülüğünde gelişen Sosyal Forumlar, farklı hareketlerin birbiriyle eklemlendiği alanların yaratılması açısından böylesi bir üretim ve eylem biçiminin beslendiği alanlar olarak son 10 yılda gittikçe önem kazanmaktadır.

Bu süreç, siyasetin sadece kuralların ya da iktidarın uygulanış biçimi değil bunların ilkesinin tartışılmasını da (yeniden) gündeme getirmiştir. Kültürel eleştiri ile başlayan ancak onunla sınırlı kalmayan bu yeni bakış açısı, siyasetin içine aldığı tartışmaların genişlemesi sonucunu doğurmuştur. Yeni siyaset algısı, kurulu ve düzenli yapıların işleyişinden çok toplumsal öznelerin kuruluşuyla, o öznelerin yapıp-etmeleri ve birbirleriyle ilişkilerine, dolayısıyla

daha küçük parçalara odaklanmaya başlamıştır. Yaşanan bu genişleme ile birlikte, hakim siyasi yapı olan demokrasinin, sadece temsili mekanizmalarla seçim süreçlerine indirgenemeyecek bir değer olduğu ve demokrasinin radikal bir şekilde tabana yayılarak demokratikleştirilmesi gerektiğini savunan görüş, yeni nesil hareketlerin temel söylemi haline gelmiştir. Böylece bireylerin bir araya geldiği ve kendi inisiyatiflerini geliştirdikleri hareketler, başlangıçtaki tekil aidiyetlerin ötesine geçerek yeni bir çerçevede önem kazanmaya başlar. “Ortaya çıkan çerçeve, yalnızca hareket örgütlerinin yönetiminde araçsallaştırılan bilişsel aygıtlar değildir; hoşgörülü kimlikler, ‘eylemin bulaşması’ süreciyle genel hareketliliğin kalıcı tecrübelerinden doğar” (della Porta, 2005:178). Gerçekten de yeni nesil hareketlerin, bir akışkanlık içinde çeşitliliğe ve çoğulluğa yatkın bir içerikte oluşması, kurulacak yeni eklemlemelerle yeni aidiyetlerin önünü açmaktadır. Bu durum, “eski” hareketlere göre “yeni” hareketlerin farkını ortaya koyarken, Forum sürecine katılanlar için de sürecin en çekici yanını oluşturmaktadır (della Porta, 2005:186). Eylemcilerin içinde bulunduğu “çoğul aidiyetler” ve sabit olmayan “kırılgan kimlikler”, kompleks bir uluslararası yapının içinde, uluslarüstü toplumsal hareketlerin yeni kaynaklarını ve fırsatlarını oluşturarak yeni bir kozmopolitan durumu temellendirmektedir (Tarrow-della Porta, 2005:240). Böylece yerel, ulusal ve uluslararası bağlantılar, yeni bir anlamlandırma eğilimine girmiştir. Söz konusu bağlantılar, küresel çapta bir adalet savını yükselterek, güçlü bir iletişimle kurulan küresel sivil toplumun temellerini atmaktadır. Bu süreçte, “Ağlar arası akışı sağlayacak küresel bir dayanışma” ve “yeni bir enternasyonalizm” (Bauman, 2000) ihtiyacı, özellikle Dünya Sosyal Forumu ve ona bağlı gelişen Sosyal Forumlar nezdinden yeni bir anlam kazanmaktadır.

Dünya Sosyal Forumu

2000’li yıllar, hareketlerin dağılması ve çeşitlenmesi konusunu ve “sorununu”, küreselleşme tartışmaları ve ulusüstü yapıların çoğalması ile yeniden ele alma imkanı tanımaktadır. Farklılaşan ve birlikte mücadele etme kapasitesini yitirmeye başlayan hareketler, yeni bir “ortak düşman” etrafında yeniden bir araya gelmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Bu süreç aynı zamanda, siyasetin yeni araçlarını ve bunun ötesinde siyasal olarak algılanan eylemin niteliğini de değiştirmiştir. Dolayısıyla, siyasal yapı ve özne, önceki dönemlerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak, yeniden tanımlanırken, siyasetin salt bir düzen kurma faaliyeti değil bir eylemlilik ve çatışmalara bir biçim verme faaliyeti olarak algılandığı yeni bir döneme geçilmektedir (Negri, 2006a). Söz konusu yeni dönem, ’68 hareketlerinin belini büktüğü dikey yapıların değil, ‘80’lerin yeni bir içerik kazandırdığı “yataylığın” siyasetin yeni

öznesi haline gelmesini simgelemektedir. Böylece bilinçli bir sınıf, örgütlü bir halk ya da öncü parti değil, kendini ait hissettiği farklı kurumlarda aktif, iletişim teknolojilerini hızlıca kullanarak farklı grup ve kişilerle eklemlenebilen, gündelik hayatta da sesini yükselten bir eylemci profiline ve birbirini etkileyen eylemler ağına dayanmaktadır (Juris, 2008:1-27).

“Küreselleşme karşıtlığı”ndan “alternatif kürselleşme” algısına doğru dönüşen bu süreçte² (Uysal-Baykan, 2003), dünyanın farklı yerlerinde aynı sorunların farklı bağlamlarda yaşandığı gerçeği ve mücadelenin bu farklı deneyimlerden öğrenerek güçleneceği düşüncesi, gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Küreselleşmenin ya da kapitalist krizin tek bir boyutuna odaklanan hareketlerin bir araya gelmesi, onların daha geniş bir perspektifle işbirliği yapmalarının önünü açar. Yeni nesil hareketler, belli bir programın ya da bilinçlilik düzeyinin yansıması değil, yaparak öğrenen ve benzer sorunlardan şikayetçi olan insanların birliğini yansıtır. Sosyal Forum, tam da bu noktada hareketleri bir araya getiren ve bu tartışmalara çerçeve sunan bir mekan olarak ortaya çıkmıştır. Hareketlerin bölünmüşlüğüne karşı, işbirliğine ve koordinasyona duyulan ihtiyaç, Sosyal Forumların kısa sürede çoğalıp hareketler arası bir ağ kurulmasının önünü açmıştır.

Özellikle Latin Amerika’daki taban hareketlerinin etkisiyle bu kıtada yükselen toplumsal mücadeleler, ekonomik krizlere karşı yükselen tepkilere güçlü bir rehber olmuştur. Tıpkı “1968-etkisine” benzer şekilde, sorunlardan doğrudan etkilenen insanların somut taleplerine yönelen ve kendi sosyo-kültürel dinamikleri ile beslenen bu hareketler, tüm dünyadaki muhalefet güçleri için öğretici olmuştur. Söz konusu yeni öğrenme süreci, iletişim kanallarının güçlü bir şekilde kullanımı, hızlı ve yatay örgütlenme ve çarpıcı eylemlerle örgütlü ve örgütsüz kesimleri bir araya getirmeye başardı. 1999’da Seattle’da ve ardından Prag’da (2000) ve Genova’daki (2001) gösterilerde somut halini alan hareketler arasındaki etkileşim ve eylemlerdeki ortaklaşma, yeni toplumsal hareketlerin evriminde yeni bir dönemi simgelemektedir (Uzun, 2001). Artık “Seattle Etkisi” (Juris, 2008:27) olarak nitelendirilen bu süreç, farklı toplumsal muhalefet örgütleri, inisiyatifler, arayışlar ve eğilimlerin, kendi değerlerini bir kenara koymadan, bir çatı altında ortak hareketler üretebileceğini ortaya koymuştur. Bu eğilim, 2001’de Porto Alegre’de, Dünya Sosyal Forumu (DSF) adıyla kapsamlı bir birlikteliğin kurulmasını sağlamıştır. Bundan sonraki DSF’ler, 2001, 2002, 2003 yıllarında Porto Alegre’de (Brezilya); 2004 yılında Mumbai’de (Hindistan); 2005 yılında yeniden Porto Alegre’de; 2006’da çokmerkezli olarak üç farklı şehirde, Karakas (Venezuela),

²Birikim Dergisi’nin Ağustos 2001 tarihli 148. sayısı da, “Karşıt Mı Alternatif Mi?” başlıklı dosyasıyla bu konuya odaklanmıştır.

Bamako (Mali) ve Karaçi'de (Pakistan); 2007'de Nairobi'de (Kenya); 2009'da ise Belem'de (Brezilya) düzenlenmiştir. Sao Paolo'da (Brezilya) bir ofisi ve farklı örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir sekreteryası olan DSF, görüldüğü gibi, toplantılarını farklı coğrafyalarda düzenleyerek, Batı-dışı alanları da kapsamayı güçlü bir hedef olarak belirlemiştir. Bir sonraki DSF de, 2011 yılında Senegal'de olacaktır.

İlk DSF, DTÖ'nün ekonomik zirvelerine alternatif olarak hayata geçirilse de kısa sürede kendi gündemini belirlemeyi başarmıştır ve 10 yıl içerisinde farklı bölgelerde alt-forumlarını üretti. Bu forumlar, hareketlerin yeni ittifaklar ve dayanışma ilişkileri kurmak için mücadelelerini, pratiklerini, reflekslerini ve gelecek projelerini paylaştıkları bir "açık alan" yarattı. Sosyal Forumların işleyişi, farklılıklara, öz-yönetim etkinliklerine, işbirliğine ve hiyerarşi yerine "yataylığa" ve birlikte öğrenmeye dayanan yeni bir politik kültüre dayanarak ilerledi (Şensever, 2003; De Angelis, 2004, 2005; Santos:2006).

Dünya Sosyal Forumu'nun yarattığı yeni çerçeve ve farklılıkları bir arada toplama kapasitesi, farklı bölgelerde sosyal forum adıyla birçok etkinlik yapılmasının önünü açmıştır. Bu bağlamda, bir açık alan olarak sosyal forum mantığı, yeni toplumsal hareketlerin yeni çerçevesini oluşturmaktadır. Bölgesel, ulusal ve yerel bazda örgütlenen sosyal forumlar, aşağıda değinilecek olan, Dünya Sosyal Forumu'nun ilkeleri uyarınca hareket eder. Sosyal Forum mantığı, hiyerarşik olmayan, gücün tek elde toplanmadığı, katılımcı ve karar vermede konsensüsa dayalı bir öz-örgütlenme; diğerleri üzerinde iktidar sağlamayan bir temsil; dışlayıcılık değil bir araya gelme ve yaygınlaşma; çeşitliliği ve farklılığı yansıtmama; kapalı kapılar ardında değil kamuya açık alanda toplanmak; mücadelelerin kendi tarihi ve tanıklarının kayda geçmesi gibi temel değerler üzerinde yükselir (De Angelis, 2005; Glasius, 2005; Farreria, 2006:1-11).

Söz konusu değerler, "iktidar olmadan hayatı değiştirmek" düşüncesine yakın görünse de iktidarı sadece siyasal iktidar olarak algılamadığı için bu düşünceden farklılaşır. Bu noktada gerek iktidardan uzak durma gerekse sadece iktidarı hedefleme noktaları arasında yer alan Sosyal Forum perspektifi, süreci yönlendiren tek bir eğilim olmaması gerekliliğinin altını çizmektedir. DSF ve ona bağlı gelişen diğer sosyal forumlar, sosyalistleri, anarşistleri, çevrecileri, feministleri, çiftçi ve üretici örgütlerini, öğrenci gruplarını, göçmenleri ve mültecileri bir araya getirmeyi başarmıştır. Bir tür "çoklukta birlik" arayışı olan Sosyal Forum süreci, yaparak öğrenmeyi, birlikte öğrenmeyi ve birlikte direnişin yeni yollarını aramayı hedeflemektedir. Hareketin tekil güçlerinin farklı deneyimlerden beslenerek, bir tür ilişkisellik ağı kurması hedeflenir. Dolayısıyla, bu arayışın *bir* sonuç üretmesinden çok, hareketlerin kendi

sonuçlarını üretmesi beklenir. Diğer bir deyişle, Sosyal Forum'lar “bir hayır ve pek çok evet”ten beslenen bir görünüm arz eder (Kingsnorth, 2004).

2001 yılında, ilk DSF'nin ardından yayınlanan ilkeler, hareketin gelecekteki seyrini belirlemek açısından kritik bir önem taşır. Bu 14 madde (Ferreria, 2006: xxxvii), DSF'nin ve ona bağlı olarak düzenlenen diğer etkinliklerin çerçevesini oluşturur. Maddelerden ilki; “DSF, neoliberalizme, dünyanın sermaye tarafından hükmedilmesine, emperyalizmin her çeşidine karşı olan ve hem insanlararası, hem insanlar ile yerküre arasında yapıcı ilişkilerin olduğu küresel bir toplum inşa etmeyi amaçlayan grupların ve sivil toplum hareketlerinin, eleştirel düşünce, demokratik fikir tartışması, öneriler oluşturulması, serbest deneyim alışverişi ve ortak etkili faaliyetler kurgulanması amacıyla bağlantılar kurulması için açık bir buluşma yeridir” diyerek forumların temel mantığını ortaya koyar. Buna göre yeni bir “global sivil toplum” yaratılmasının önünü açacak olan Sosyal Forum'lar, “bir dünya süreci” olarak işleyecektir. İlkelerin devamında belirtilen düşünceler³, Forum'un çerçevesini netleştirir.

Buna göre ilkeler, Sosyal Forum'un dayandığı tabanı mümkün olduğunca geniş tutarak, farklı hareketlerin ortaklaştığı temel başlıkları sıralar ve böylece sürecin kapsayıcı olmasını sağlar. Bu kapsayıcılık, yukarıda değinilen hareketlerin geçmiş 30 yılda yaşadığı parçalanmaya dikkate alıp, bu durumun yeni birleşimlere yönelebileceğine dair bir umudu barındırmaktadır. Öte yandan, Forum'ların kurumsal bir güç olarak dikey hiyerarşinin etkisi altına girmemesi yönünde özel bir hassasiyet de ilkelerin bütününde dikkat çeker. DSF'nin çokmerkezli hale getirilmesi de bu yönde merkezileşme karşıtı bir iradenin yansımasıdır. İlkelere göre izlenecek yol, her halükarda neo-liberal dünya düzeninin, onun rekabetçi, tüketici ve özelleştirmeci mantığına karşı kamusal olanın ve ortak şeylerin kullanımını ve üretimini, ayrıca buların

---

³Özellikle 10 ve 11. maddeler, özetleyicidir: “DSF, ekonomi, tarih ve gelişmeye dair totaliter ve indirgeyici yaklaşımlara ve devlet tarafından toplumsal kontrol adına şiddet kullanılmasına karşıdır. DSF, insan hakları, doğrudan demokrasi, barış ilişkileri, insanlar, etnik kimlikler, halklar ve cinsiyetler arası eşitlik ve dayanışmaya saygıyı ön planda tutar; her çeşit üstünlük veya hakimiyet ilişkisini ya da bir insanın başka bir insanı tahakkümü altına almasını kınar” (madde 10), “Bir tartışma platformu olarak DSF, sermayenin hakimiyet araçları ve mekanizmaları, bu hakimiyete direniş yolları, kapitalist küreselleşme sürecinin ırkçı, cinsiyetçi ve çevre düşmanı boyutlarıyla küresel düzeyde yarattığı sosyal eşitsizlik sorunlarına getirilebilecek alternatif önerileri üzerine derin düşüncüyü teşvik eden bir fikirler hareketidir” (madde 11) .

adaletli bir dağıtımını hedef olarak koyar. Benzer şekilde sosyalizmin kalkınmacı yorumlarını ve bürokratik işleyişiyle de arasına mesafe koyar. Sıkı biçimde yapılandırılmış siyasi süreçlerin karşısında, aşağıdan, taban hareketlerine dayalı, tartışmacı ve heteredoks bir süreç geliştirilmek hedeflenir. Forumlar, düzenledikleri her coğrafyada bu hedeflerin nasıl yürürlüğe konacağına dair yerel bilgileri evrenselleştirme gücüne aracılık eder. Forumun bu araçsal gücü, oluş halindeki siyasal bir gücün asıl niteliğini oluşturur. Söz konusu ilkeler, farklı forumların sonuç bildirgelerinde geliştirilip kısmen değiştirilmiştir. Böylece ilkeler, bağlı kalınacak bir çıpa olmaktan ziyade, yardımcı bir rehber ve aracı haline gelmiştir (Ferreria, 2006:46-51; 176-177).

Bu ilkeler çerçevesinde, birçok düşünür, Sosyal Forum'ların, 1970 ve '80'lerdeki hareketlerden daha fazla sosyal adalete vurgu yaptığını ve toplumsal hareketlerin yeni nesli için yeni bir altyapıyı temsil ettiğini söylemektedir. Bu görüşlere göre, sosyal forumlar, bilginin yayılması ve yönetimi bakımından, web tabanlı organizasyonların uzaktan etkinliği ile yüzyüze etkileşimin avantajlarını bir araya getirirler. Bir eylem biçimi olarak da '60'ların oturma ve işgal eylemleri, '70'lerin mitingleri ve '80'lerle '90ların STÖ çoğalması gibi, 21. yüzyılın başlarında toplumsal mücadelelerin organize oluşunun karakteristiğini simgelemektedirler. Bu haliyle, karşı hegemonik çerçevenin içinde, global sivil toplumun stratejik ve söylemsel altyapısını oluşturma gücüne sahip olarak görülür (Gelasius, 2005:242-249). Keza, Forum'un tek bir açık alan olmasının ötesinde, birbiriyle bağlantılı ağ benzeri alanlar olarak, politik olarak farklılaşmış ancak birbirine saygılı, kompleks bir yapı olduğu savunulur (Juris, 2005:270). Gerçekten de 20 bine yakın katılımcının olduğu ilk Sosyal Forum'dan bu yana 10 yıl içerisinde gerçekleşen toplantılara nitelik ve nicelik olarak çok farklı örgütlerin ve bireylerin katılıyor olması ve bu sayının da giderek artması bu tespiti haklı kılmaktadır. Yaratılan uluslararası dayanışma ağı sayesinde, yaşanan siyasi gelişmeler ve ekonomik krizler karşısında birlikte hareket etme kabiliyeti artmaktadır. Böylece, Dünya Bankası, DTÖ ve IMF gibi kuruluşların yukarıdan belirlediği gündemin aksine, yerel ve bölgesel hasssiyetlerle gelişen muhalif hareketlerin, dünyanın gidişatı hakkında söz sahibi olma talebi ve girişimi güçlü bir şekilde dile getirilmektedir. Uluslararası kuruluşların uyguladığı neoliberal uygulamalara karşı farklı bir küreselleşmenin özellikle "küresel adalet hareketi" adıyla yürütülmesi, siyasetin bilişsel bir şekilde yeniden ele alınmasını gündeme getirmektedir (della Porta, 2009:1-16). Bu talep, sadece söz konusu kuruluşların yürüttüğü politikalara bir cevap değil, yeni alternatiflerin yaratılması için Forum'un bileşenleri açısından da öğretici olmaktadır. Yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası hareketlerin bir koordinasyon çerçevesinde taleplerini dile getirmesi yoluyla gelişen "aşağıdan küreselleşme" süreci, gerçekliğin ortak bir yorumunu ve farklı taleplerin yarattığı ortak aidiyetleri

içermektedir (della Porta, vd., 2006:196). Çünkü bu forumların en önemli özelliği farklı deneyim ve bakış açılarının birbiriyle etkileşim ve eklemlenme içinde olmasıdır. Diğer bir deyişle, Sosyal Forum'un bir çeviri faaliyeti olduğunu ancak bu çevirinin sadece dillerin çevirisi değil, deneyimlerin ve bilginin çevirisidir (Santos, 2005). Böylece somut sorunların öncelikleri arasındaki uçurumun giderilmesinin önü açılırken, modernizmin tek boyutlu kültürüne karşın, farklı kültürlerin hem kendini hem de daha önce temas kurmakta çekinceli davrandığı “öteki” kültür ve hareketleri geliştirme şansı ortaya çıkmaktadır (Santos, 2006:134). En nihayetinde ortaya çıkan toplam sonuç, siyasetin yürütüleceği demokratik çerçevenin, liberal demokratik sınırların ötesine taşınması durumudur.

Sosyal Forum'un ilkeleri, farklılığı kapsayıcı olması ancak onları yönlendirici bir güç olmaması, hareketin potansiyellerini açığa çıkarması açısından önemlidir. Bu şekilde hareketler, tam anlamıyla eklemlenir ve farklı yönlerle ulaşmaları açısından yeni bir zemin bulurlar. Forumların yarattığı açık alanın en büyük önemi hareketlerin birbiriyle temas kurmasıdır. Sadece 2010 yılında 27 farklı sosyal forum düzenlendi. Kuzey Amerika'dan Pasifik'e, Avrupa'dan Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika'ya kadar farklı bölgelerde hareketler, “sosyal forum” adıyla bir araya gelip stratejilerini paylaşmaktadırlar. Ancak bu yerel forumların, DSF sürecine etkisinin yeterli olmadığı savunulmaktadır. Örneğin Albert, DSF'nin şu andaki haliyle kendi sınırlarına ulaştığını ve yeni açılımların sağlanması gerektiğini savunur (2004). Ona göre, yerel forumlar, DSF'nin kuruluşunda aktif rol oynamalı ve yerel temsilcilerin DSF'nin aktif unsurları olması gerekmektedir ki böylece DSF sürecinde ortaya çıkan “liderlik” eğilimi törpülenebilir (2004:327). Gerçekten de DSF'nin kurumsallaşma girişimleri, Forum'un gündemini belirleyen kendi elitlerini doğurma tehlikesini barındırmaktadır. Benzer tartışma, özellikle ASF bünyesinde de devam etmektedir. Dolayısıyla Sosyal Forum süreçlerinin, doğduğu haliyle, geniş tabanlı ve farklılıkları kapsayıcı bir tartışma alanı olarak kalması yönünde bir irade olsa da pratikte bu durumun, diğer taraf lehine, yani kurumsallaşma ve bir hiyerarşik bir yapı olma şeklinde güçlendiği gözlemlenmektedir.

Avrupa Sosyal Forumu

Avrupa Sosyal Forumu (ASF), DSF ilkeleri uyarınca toplanan ve özellikle ilk dönemlerde ABD'nin Irak'a müdahalesi bağlamında savaş-karşıtlığı ve ardı ardına yükselen finansal krizlere karşı, toplumsal hareketlerin strateji ve eylem birlikteliğini sağlaması açısından ön plana çıkmıştır. Henüz 10 yılını doldurmasa da ASF deneyimi kısa sürede kazanımlar elde etmiş ve önemli tartışmaların zemini haline gelerek, bundan sonraki süreci belirleyecek

bir güç olma yoluna girmiştir. ASF yeni toplumsal hareketlerin yeni dönemini simgeleyen tartışmaları bünyesinde toplayarak, resmi oluşumların gündemlerini etkileyecek kamuoyunu belirlemeye başlamıştır. Bunların başında Avrupa Birliği (AB) ve bağlı kurumlarının ürettiği siyaset üzerinde, halkın ve toplumsal hareketlerin daha fazla söz sahibi olma isteğidir. Bu talep, ASF'nin, DSF'nin ilkeleriyle çelişme pahasına, bir alan olmanın ötesine geçerek siyasi bir aktör olması taleplerini yükseltmektedir. Bu bağlamda, ASF'nin yeni bir enternasyonal olması eğilimi güçlenmektedir. Ancak bu durum, ASF'nin önceki kurumsal ya da hiyerarşik -diğer bir deyişle "eski"- hareketlerin yaşadığı sorunları yaşama tehlikesini yaşayacağı da göz ardı edilmemelidir.

İlki, 2002'de İtalya'da Floransa'da gerçekleşen ASF, ardından kısa aralıklarla, 2003 Fransa'da (Paris), 2004'te İngiltere'de (Londra) toplandı. Daha sonra iki yıllık periyotlarla yapılmaya başlanan ASF, 2006'da Yunanistan'da (Atina), 2008'te İsveç'te (Malmö) ve 2010'da Türkiye'de (İstanbul) gerçekleştirildi. İlk Forumlar özellikle ATTAC'ın önderliğinde ilerledi; ATTAC'ın DSF sürecinde de aktif rol oynaması ve güçlü yerel örgütlenmeleri, yerel-ulusal-uluslararası ağların oluşmasında önemli bir faktördü (Ancelevici, 2002:454-455; Grefe vd. 2001). 6-9 Kasım 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen ilk ASF, yaklaşık 60 bin kişinin katıldığı 30 konferans, 160 seminer, 180 çalıştay ile toplamda 1 milyona yakın kişiyle temas kurdu. 105 ülkeden 426 kuruluştan 20 bine yakın temsilci katıldı. İkinci ASF'de (2003, Paris) bu sayılar 70 sendika ile birlikte 300 kuruluş ile 270 seminer, 260 çalıştay ve 55 konferans oturumuna yükseldi. Diğer ASF'lerde de desteklenen bu artış eğilimi, aşağıdan demokrasi talebinin Avrupalı hareketlerin temeli olduğunu ve alternatif stratejilerin tartışılmasına dair isteği ortaya koydu (della Porta-Caiani, 2009: 133-134). İlk toplantılardan itibaren yoğun bir katılımın sağlanması, neoliberal politikaların karşısında yükselen tepkinin ve alternatif arayışlarının ne kadar acil olduğunu da ortaya koymaktadır.

ASF'nin örgütlendiği süreçte ABD'nin Irak'a müdahalesi ve ardından yaşanan ekonomik krizlerin önemli belirleyicilikleri oldu. Bu bağlamda, ASF'nin DSF'ye göre daha somut meseleler üzerinden tartışmalar yürüttüğü söylenebilir. Somut meseleler üzerine odaklanma eğilimi, hazırlık aşamasında büyük sendikal birliklerin ve uluslararası kuruluşların sürece dahil olmasının bir sonucu olarak da görülebilir. Avrupa Sendikalar Konfederasyonu (ETUC), Fransız SUD, İtalyan COBAS, İspanyol CGT ve CCOO, Alman IG Metall ve IG Medien gibi kuruluşlar ASF'yi desteklediler ve süreçte yer aldılar. Bununla birlikte European Left, Die Linke gibi siyasi oluşumlar ASF'nin önemli parçalarını oluşturdular. Böylece DSF'nin ilk ortaya çıkışındaki siyasi partilerin ve sendikaların bu alandaki doğrudan katılımcı olmamaları görüşü,

solun oldukça örgütlü olduğu Avrupa ayağında değişikliğe uğradı. Ancak her ne kadar katılımcıları çeşitli örgütlerin üyesi ve çalışanı olsa da ASF'nin bir uluslararası parti ya da sendikalar-STK'lar birliği olmadığına altı her seferinde çizildi. Avrupa çağında örgütlü güçlü sendikalar ve konfederasyonların, ASF'de baskın güç olmaması yönündeki direnç karşısında Forum işleyişinde, ilk ASF'den bu yana daha az etkin olmaya başladıkları söylenebilir (Bieler-Morton, 2004:320-321). Bu bağlamda DSF'nin yaşadığı sıkıntıları ASF de yaşamaktadır. Her iki forum da bir taban demokrasisi yaratmak ve kurulu düzenin siyasi işleyişini sorgulamak hedefiyle yola çıksa da yerleşik kurumların hiyerarşik yapısından fazlasıyla etkilenmektedir. Bu durum, ASF'nin de, parlamenter işleyişine bir alternatif olarak gelişmek yerine, AB politikalarını ve uygulamalarını reforme eden bir lobi gücü olma yoluna girdiği eleştirilerini yükseltmektedir (Farrer, 2004:173-175).

Esasen ilk ASF'den bu yana, yerleşik siyasi düzeni etkilemek için somut olarak neler yapılması gerektiği tartışmanın ana gündemlerinden biri olmuştur. Söz konusu eleştiriler ya da forumun eksikliği/yenilenmesine dair görüşler, bu “etki etme” gücünün sınırları/boyutları meselesinden doğmaktadır. DSF'nin ve ona bağlı gelişen ASF'nin, kurumlar üzerindeki etki gücünün ve kamu politikalarını ne derece değiştirebileceği-değiştirmesi gerektiğine dair görüş ayrılıkları eleştirilerin kökenini oluşturmaktadır. ASF açısından bakıldığında, ilk sonuç bildirgesinden bu yana, “başka bir dünya için başka bir Avrupa perspektifi” ortaya konmuştur. Özellikle AB politikalarına ve tasarlanan Birlik Anayasası'na karşı tartışmalar forumlara damga vurduğu görülmektedir. Dolayısıyla, Forum'un bir gelecek tasavvuru çizmek kadar süregiden somut siyasi tartışmalarda da yer alması gerektiği, eleştirilerin başında gelmektedir.

Bu bağlamda ASF'nin, var olan Avrupa algısına karşı olsa da bir “Avrupa aidiyeti”ne karşı olmadığı savunulmaktadır. Nitekim, son dönem hareketleri AB yönelimli politikalara karşı geliştiği ve yerel meselelerin kıta çapındaki diğer ortak sorunlarla eklemlenerek yeni bir uluslararası çekişmecî siyaset yapısı geliştiği belirtilmektedir (Imig- Tarrow, 2009:129-131). Yeni gelişen ağlar, yeni nesil hareketlerin güçlenmesi için bir fırsat yaratmaktadır. Genel olarak temsili demokratik kurumlara güvensizlik kadar aşağıdan örgütlenen hareketlere bir güvenin olduğu, katılımcılarla yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Avrupa solunun uzun süreli yenilgisine karşı, ASF'nin toplumsal mücadeleye yeni bir dinamizm kazandıracağı umulmaktadır (della Porta-Cainai, 2009: 145-148). ASF katılımcılarının AB'nin neo-liberal küreselleşmeyi güçlendirdiğini düşünmelerine karşın, Avrupa'ya karşı yeteri kadar ya da güçlü bir bağ hissettiği belirtilmektedir (della Porta-Giugni, 2009: 94). Söz konusu bağ, “başka bir Avrupa”yı oluşturacak dönüşüm için gereken gücü oluşturmaktadır. Buradaki kritik mesele, bu yükselen gücün, yeni bir siyaset algısı geliştirip geliştiremeyeceğidir. Gerçekten de “Avrupalı bir özneyi

ancak Avrupa'nın radikal olarak demokratik yeni bir gücü biçimlendirebilir. Avrupa birliğinin kuruluşu sorunu ile yeni bir solun kuruluşu sorunu eşzamanlıdır. Demek ki Avrupalı özne küreselleşmeyi reddetmez; aksine siyasal Avrupa'yı, küreselleşmeye karşı, küreselleşme içinde konuşabilecek yer olarak kurar" (Negri, 2006b: 124).

Şu ana kadarki deneyimler göstermektedir ki söz konusu yenilik perspektifi hayata geçirilmekte zorluklar yaşamaktadır. Gündemdeki konuların hızlı gelişimi ve beklenen ortak cevaba dair ihtiyaç, ASF'nin DSF'ye göre daha hareketli ve tartışmalı geçmesini sağlamıştır. Doalysıyla, yapılacaklar konusunda ortak bir noktada buluşmada zorluklar yaşanmaktadır. Karar alma mekanizmasının bağlayıcı olması yönündeki talepler, DSF'nin "açık alan" felsefesinin terk edilerek, forumun siyasi bir aktör olmaya doğru yönlendirilmesi düşüncesini de geliştirmiştir. Sosyal Forum süreçlerinin, bir eylem pratiğinin ötesinde, alternatif küreselleşmenin temel öğelerini belirlemesi gerektiğine dair görüş, her Forum'da daha güçlü şekilde dile getirilmektedir. Ancak bunun nasıl sağlanacağı konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu konuda en güçlü eğilim, "Enternasyonel" geleneğine sahip Avrupalı sosyalistlerin, ASF aracılığı ile yeni bir güç birliğine gitmesi ve daha net sonuç bildirelileri ortaya çıkarması gerektiği yönündeki savdır. Bu "gereklilik" hali, ASF içinde çeşitli tartışmaların ve ayrışmaların da önünü açtı. Sendikaların, süreçteki etkinliklerinin azalmasının yanı sıra, kimi sosyalist örgütler de –var olan haliyle- ASF'ye karşı çekincelerini dile getirmeye başlamışlardır⁴. Sosyal Forumların, bir tür "eylem turizmi" yarattığına ve bir yerden diğerine akan aktivistlerin, siyasal olmaktan ziyade sosyal olduğuna dair eleştiri de gün geçtikçe yükselmektedir. Örneğin, Tormey, ASF'nin bir tür buluşma alanı olarak "sosyal" boyutunun ön planda kalması ile geçici yakınlaşmaların heteredoks alanını kutlayan bir karnaval olmanın ötesine geçemeyeceğini belirtmektedir (Tormey, 2004).

Dolayısıyla "hareketlerin hareketi" ya da "ağların ağı" olarak nitelendirilen ASF, ilk toplantısından bu yana farklı görüş ve eğilimleri bir araya getirdiği kadar karşıtlarını da yaratmayı "başarmıştır". Özellikle Londra'daki ASF'nin hazırlığı ve uygulanışı sırasında beliren "dikey-yatay" ikilemi halen güncelliğini korumaktadır. Organizasyonun hiyerarşikleştiğini ve örgütlerin eline geçtiğini düşünen oluşumlar, forumun resmi programlarına alternatif programlar geliştirdi. Resmi programın yanında farklı başlıklarda alternatif toplantılar yürütüldü. Forumun sınırlarında otonom alanların yaratılması ile, "radikaller" kendi yatay alanlarını oluşturup resmi alanların ve

⁴Örneğin, <http://www.workerspower.com/index.php?id=215,2443,0,0,1,0,> erişim 15.07.2010.

ana akım meselelerin içerisinde fikirlerini açıklamayı reddederek ama onlarla temas halinde kalarak kendi alanlarını kurmaya çalışmışlardır (Juris, 2005:225). Böylece, ASF de kendi alt-forumlarını yaratmıştır. Bununla birlikte ASF'nin, aşağıdan demokrasi kültürünün geliştirildiği bir alan yarattığı ve katılımcılarına bugüne kadar bir aidiyet hissi verdiği, bu nedenle onu dönüştürmek için çabaladıkları söylenebilir. Bu iyiniyetli yorum, iç tartışmaların, forumu daha ileri bir noktaya taşıyacağı inancına dayanmaktadır. ASF'nin kuruluşuyla birlikte yarattığı demokrasi algısı, sadece profesyonel siyasetçilerin belirlemediği ve ortak iyinin belirlenmesinde kendi dilini, kelimelerini ve sembollerini üreten bir siyaset algısına dayanmaktadır (Andretta-della Porta, 2009: 69-70). Ancak bu yeni siyaset algısının her ASF'de biraz daha törpülendiğini ve kurumsal işleyişin etkisinin arttığını söylemek mümkündür.

Özetle Sosyal Forum'un, bir aktör olarak siyasi sahneyi ve özellikle AB sürecini etkileyip etkileyemeyeceği, ya da çokluğun bir araya geldiği bir alan olarak kalıp tamamıyla tabana dayanan yeni bir siyaset algısı yaratıp yaratamayacağı tartışması, ASF'nin önündeki en büyük sorun olarak durmaktadır. Başlangıçta, bir alan olarak ortaya çıkan forumların ve ASF'nin, sorunların yakıcılığına karşı daha güçlü bir aktöre ya da harekete dönüşmesine dair bir beklenti oluşmuştur. ASF 2010'a da bu beklentinin yükselttiği kriz damgasını vurmuştur. ASF'nin geleceği açısından, bu sorunu aşma kritik bir önemde gözükmektedir. Dahası şu da açık bir şekilde söylenebilir ki, yeni toplumsal hareketlerin bir gelecek tasavvuru kurabilmesi de birbirleriyle kuracakları etkileşim alanlarını ne derecede yaşatabileceklerine bağlıdır. Geçen süreçten çıkarılabilecek sonuç, hareketlerin, yukarıda kısaca aktarıldığı şekliyle tıpkı 20. yüzyıl başında olduğu gibi kurumsallaşma eğilimine doğru yöneldiğidir. Ancak bu eğilimin, demokratik işleyişi geliştiren bir şekilde olması, doğacak yeni kurumların öncekilerin hatasına düşmemesini sağlayacaktır.

ASF 2010: “Kriz”

Geride kalan 6 ASF'nin hazırlık aşamasında, ülkelerin yerel sol yapılarının o yılki Forum'un biçimlenmesinde oldukça etkili olmuştur. ASF'lerin Özellikle Londra sonrası sürecine damga vuran bu durum 2010 yazında Türkiye'de yapılan ASF'de de etkili olmuştur. Türkiye solunun bölünmüş ve işbirliğinden yoksun yapısı, 2010'nun hazırlık sürecini önemli ölçüde etkilemiştir. Türkiye'de parti, sendika ya da sivil toplum örgütü gibi kurumların dışında toplumsal hareket biçimlerinin oluşmamış olması da, 6. ASF'nin diğerlerinden farklı olmasına neden olmuştur. Atina'daki ASF'ye yoğun bir katılım gösteren (Gümrükçü 2007) ve Malmö'ye hatrı sayılır ölçüde

katılan Türkiyeli solcuların, geçen iki yıllık sürede ASF'yi yeteri kadar gündemlerine almamaları, yerel hareketleri etkili bir şekilde bir araya getirecek çerçeveyi kuramamaları ve özellikle ASF hazırlıkları için yeterli bütçenin ortaya konamaması gibi nedenlerle, katılım oldukça düşük kalırken, katılımcıların etkileşim kuracağı ortak alanlar yeterli kadar yaratılamamıştır. Böylece, ASF'nin örgütlenmesinin, hiyerarşik kurumların eline geçtiği yönündeki eleştiri yeni bir mevzi kazanmıştır.

Bu iç yetersizliklerin ötesinde, ASF-2010'nun temel başlıklarına göz atmak gerekirse, öne çıkan konu, "kriz"dir. Ekonomik krizin, hareketlerin ortak cevap üretememe krizine eklenmesi ile birlikte, tartışmaların merkezinin yaratılan yeni krizler olduğu söylenebilir. Ayrıca Atina'da ve Malmö'de gelişen, Doğu Avrupalı hareketlerin ikincil durumda kaldığına dair eleştiri de ASF'nin geleceğini etkileyecek önemli bir konu olarak gündeme gelmiştir.

6. ASF, 1-4 Temmuz tarihlerinde İstanbul'da İTÜ Maçka ve Gümüşsuyu kampüslerinde gerçekleşti. Yaklaşık 3000 kişinin katılımıyla, 200'e yakın oturum ve seminerde, 13 ana eksenle, ekonomik ve ekolojik kriz, göçmenlerin ve mültecilerin yaşadıkları sorunlar, çeşitli düzeylerdeki ayrımcılık uygulamaları, emek örgütlerinin sorunları, savaş karşıtı dinamikler hakkında yerel ve bölgesel deneyimler, stratejiler ve öngörüler konuşuldu ve tartışıldı. Tartışmaların genel hattı, Avrupalı hareketler arasında daha fazla işbirliği ve koordinasyon sağlanması gerekliliği yönündeydi. Sonuç metni ve tematik meclislerin metinlerinde, üzerinde ısrarla durulan konu, çeşitli alanlardaki krizlere karşı ortak bir tavır geliştirmenin zorunluluğuydu. Bu bağlamda, ASF'nin siyasal bir aktör olması gerektiği yönündeki eğilimin de güçlendiği belirtilebilir.

Öte yandan ASF'de Doğu Avrupalı hareketlerin sesini daha fazla yükseltmesi ve kendi aralarında bir bağ kurmaları, bu ülkelerin Avrupa'ya ve Avrupalı hareketlere entegrasyonunu artırması de beklenen bir gelişme olarak görülebilir. Bu ülkelerdeki yerel sorunların, Avrupa'nın gündemine gelmesi açısından da Doğu Avrupa'nın ağırlığının hissedilmesi, bundan sonraki forumların içeriğini etkileyecek önemli bir adım olacaktır. Bu bağlamda bir sonraki ASF'nin Doğu Avrupa'da bir kente yapılmasına karar verilmiştir.

Sonuç metinlerine⁵ yakından bakıldığında, hareketlerin 29 Eylül 2010'da Avrupa çapında sendikal eylem gününü adres gösterdiği ve ayrıca

⁵Sonuç metinleri,

www.transform-network.net/uploads/media/On_the_Final_Assembly.doc

(erişim 15.07.2010) adresinden alınmıştır.

ASF'nin geleceğinin tartışılacağı 26 ekim veya 13 Kasım 2010 tarihli toplantılara atıf yapıldığı görülür. Hareket ve barınma özgürlüğü asamblesi, Avrupa sınır rejimine ve Frontex uygulamasına karşı mücadeleyi; Baskı-karşıtı Ağ, mültecilerin toplandığı ve Guantanamo türü bir uygulamanın yaygınlaştığı kampları kapatılması çağrısını ön plana çıkarırken, İklim Adaleti Asamblesi “sistem değişir, iklim değil” sloganına atıfla sosyal ve ekolojik adaletin birbirini dışlamadığı gerçeğini vurguladı. Savaş ve Barış Asamblesi, ekonomik kriz döneminde Avrupalı devletlerin silahlanma harcamalarını artırdığını belirtirken, Avrupa Birliği'nin “yumuşak güç” olmaktan çıktığını ve 15-21 Kasım 2010 tarihlerindeki NATO zirvesine karşı bir eylem planı çıkarılması gerektiğini öne çıkardı. Ayrıca İsrail'e karşı Filistin'deki mücadelenin desteklenmesi gerektiğinin de altını çizdi. Emek Asamblesi, Avrupa çapında işçilerin ücret düzeyleri, iş koşullarındaki kötüleşmelere karşı sendikalar arası işbirliği çağrısını yinelerken, Batı ve Doğu'nun Dayanışması Asamblesi'nde “insan varlığı bankalardan önemlidir” sloganı öne çıkarıldı ve bir sonraki ASF'nin Viyana, Budapeşte veya Kiev'de düzenlenmesine dair fikir birliğine varıldı. Antiemperyalist Asamble'de ise Kürt sorunu öne çıktı ve şovenist milliyetçiliğin emperyalizm karşıtlığı olmadığını altı çizildi. Asamble, ASF'yi uluslar arası bir eylem günü belirlemeye ve Kürt Sorunu'nda barışçıl çözüm girişimleriyle Kürt siyasetçilere konan yasaklara karşı dayanışma içinde olmaya çağırırdı

Final metninde ise “krize karşı Avrupa'da ortak hareket” sloganı öne çıkarılmıştır ve “Avrupa çapında yurttaş ağları, organizasyonlar, kuruluşlar, sendikalar ve toplumsal hareketleri bir araya getiren bir mücadele yaratmak, uzun vadede, acil önemdedir. Bu nedenle, 29 Eylül ile onun öncesi ve sonrasındaki günleri, Avrupa çapında hareketliliği geliştirmek için ilk adım olarak belirlememizin nedeni budur. Ekolojik gereksinimleri ve sosyal ihtiyaçları karşılamak için bizi etkin hale getirecek alternatif politikalar üretmeliyiz” ifadesine yer verilmiştir. Görüldüğü gibi, ASF hareketlerin ortaklaşması perspektifini güçlendirmektedir. Bu durum, ASF'nin YTH'ler açısından yeni dönemde bağlayıcı bir güç olarak konumlanacağını göstermektedir. Bu bağlamda forum sürecinin, dağılmış hareketlerin yeni bir birleşme eğilimini yansıttığı söylenebilir.

DSF sürecinde daha esnek bir yapı olarak öngörülen sosyal forum işleyişi, 6. ASF ile birlikte kurumsal bir güç olma isteğini daha pekiştirerek, çıkış noktasından bir uzaklaşma eğilimi göstermektedir. Bu durumun temel nedeni, radikal ve “yatay” güçlerin ASF içindeki etkinliklerinin azalarak örgütlü ve dikey kurumların etkinliğinin artması olduğu söylenebilir. ASF'nin hazırlık sürecine “destekçi” olan büyük sendikalar ve ağlar, on yıl içerisinde “belirleyici” güç haline gelmeye başlamışlardır. Tabii ki bu durumda, krize karşı ortak hareket etme ihtiyacının ve Avrupa çapında sosyal, kültürel,

ekolojik ve kültürel durumların gün geçtikçe kötüleşmesinin etkisi büyüktür. Özellikle Fransa, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde siyasi görünümü etkileyecek derecede ortaya konan tepkiler, eylemler ve uzun süreli grevler, Avrupa'da toplumsal hareket tabanının genişlediğini ortaya koyarken, bu hareketliliğin anlamlı bir sonuç üretebilmesi için ortak zeminlerin yaratılması ihtiyacı da aynı derecede geçerliliğini korumaktadır. ASF'nin bu ortak zemin özelliğini koruması için yükselen toplumsal hareketlerin daha fazla demokrasi ve söz hakkı taleplerini bünyesinde barındırması gerekmektedir. Dolayısıyla, ASF'nin kurumsallaşması ve daha hiyerarşik hale gelmesi değil, başlangıçtaki kapsayıcı halini koruyarak katılım kanallarını açması önemli bir adım olacaktır. Böylece yukarıda değinildiği gibi, ASF'nin dikey hiyerarşi ile örgütlenen ve kapalı bir siyasi yapıya evrilmesi ve önceki hareketlerin yaşadığı sorunları yaşamaması tehlikesinin önüne geçilecektir. Forumlardan geliştirmesi beklenen yeni siyaset algısı, belirtildiği gibi sıkı bir uzlaşmadan ziyade somut durumların gereklerine bağlı olarak gelişen yeni eklemlemeler kurması ve bunlar aracılığı ile siyasi öznelerin kurumlar karşısındaki belirleyiciliğini artırmasıdır.

Sonuç

Toplumsal hareketlerin, siyasi belirleyici hale geldiği dönemlerden itibaren, insanların somut sorunlarına dair bir araya gelerek, bu sorunlara dair söz alma ihtiyacı ile ortaya çıktığı görülmektedir. Belirli dönemlerde kurumsallaşmış sıkıca örgütlü yapılara dönüşse de hareketlerin etkililiği, köklerindeki somut sorunlara dair inisiyatif geliştirme yeteneği ile belirlenmiştir. 1960'ların sonlarından itibaren, kurumsal siyaset ve dikey hiyerarşinin her türlüüne karşı bir tepki olarak gelişen yeni nesil hareketler de benzer bir talebi yeniden gündemlerine alarak farklılık yaratmıştır. Sadece ekonomik değil kültürel ilişkilerin ve gündelik hayatın da toplumsal gerginlikleri belirlediği yolundaki taleplerle, siyasetin alanını genişleten yeni toplumsal hareketler, 40 yıllık süreçte taleplerinde belirgin bir değişim geçirmiştir. 2000'li yıllarla birlikte sınıf-kültür etkileşiminin yoğunlaşması ile birlikte, yeni toplumsal hareketler, siyasal olanı sorgulayan zeminler yaratmıştır. Özellikle ekonomik krizlerin son 20 yıla damga vurması ile adaletli bir bölüşüm talebi, krizlerin etkisinin toplumun farklı kesimleri üzerine etkileri gibi konular, önceki dönemde birbirinden iyice kopan yeni nesil hareketleri yeniden bir araya getirmeye başlamıştır. Sosyal Forumlar, farklı hareketleri bir araya getirerek yeni bir iletişim ve ortaklık kurulması yolunda önemli bir aşamayı simgelemektedir. Sosyal Forum süreci, Batı merkezli modernizmin tek tipleştiriciliğine karşı, farklı zeminleri bir araya getirerek bu çeşitlilik üzerinden yeni bir küreselleşme talebini yükseltmiştir. Söz konusu talep, siyasal olanın bir uzlaşma değil etkileşim olduğu düşüncesini geliştirmeye dayanmaktadır. DSF,

bu etkileşimin en geniş olarak kurulduğu bir alan olarak yeni toplumsal hareketlerin yeni neslini sembolize etmektedir. DSF, 10 yıl içerisinde yerel-ulusal ve bölgesel forumların oluşmasına etki ederek, siyasi ve sosyal sorunların farklı hareketlerin perspektifinden değerlendirilmesini ve bunun güçlü bir iletişim ağı içinde yapılmasını sağlamıştır.

Küresel adalet hareketiyle bağlantılı şekilde, DSF sürecinin bir parçası olarak gelişen ASF de, geride bıraktığı sekiz yıl ve altı toplantı sonucunda kendi dinamiklerini yaratmayı başarmıştır. Buna rağmen, DSF'nin başlangıçtan beri yaşadığı “siyasi aktör mü yoksa bir alan mı?” tartışmasını ASF de yoğun bir biçimde yaşamaktadır. Bu sıkıntı, son toplantılarda iyice belirgin hale gelmiştir. ASF'nin kurumlar-üstü yapısı, her bir toplantı sonrası kurumlar-arası bir niteliğe dönüşürken, DSF'de temelleri atılan sosyal forum mantığının dışına çıkılma eğilimi oluşmuştur. ASF'nin, Avrupa Birliği ve yerel hükümetleri etkileyecek bir siyasi aktör olması yönündeki beklenti, her bir forumun ardından daha da yükselmiştir. Dahası ASF, “devrimci” bir süreç gibi algılanmaya başlamıştır. Ancak forumun örgütlenmesinin yerel mücadelelerin dinamiklerine bağlı kalması, mücadele perspektifinin çok geniş olması, ortak metinlerde ve somut politikalarda uzlaşmanın oldukça güç olması, ASF'nin siyasi aktör olma beklentisinin önündeki en büyük engeller olarak durmaktadır. Kaldı ki ASF'nin kurumsal bir güç olarak belirmesi, onun Forum biçiminde örgütlenen yapısını ve kurucu ilkelerini bozacağı tehlikesi taşımaktadır. Dahası, ASF, kendisinden önceki süreçte kurumsallaşarak etkisini yitiren hareketlerin düştüğü hataya düşmemelidir. Dolayısıyla, ASF'nin bir alan olarak hareketleri birbirine bağlama özelliğini güçlendirmek, onun geliştireceği demokrasi ve buna bağlı yeni siyaset algısını da besleyecektir.

Avrupa solunun, yıpranan sendika ve partilere alternatif olarak, yeni bir mücadele aracına ihtiyacı olduğu açık olsa da ASF'nin, forumların “beşinci enternasyonal” yaratması yönündeki çağrıya (Toussaint, 2010) ne derecede yanıt verebileceği şüpheli gözükmektedir. Ayrıca bu yöndeki bir kurumsallaşmanın, ASF'yi DSF sürecinden koparabileceği tehlikesini de göz önünde bulundurmak gerekir. “Sorun, ortak olanı kuşatabilen; kurumsal her engeli zorlama kapasitesine sahip temel bir siyasal etkinlik üzerinde yükselen; gerçekliği devrimci bir yoldan değiştirmeye yönelik gerçek bir güce, tabandan gelen bir güce sahip olabilen yönetim biçimleri kurmaktır” (Negri, 2006b:183). ASF'nin kurumsallaşmış siyasi bir aktör haline gelmeden, bir buluşma alanı ya da “açık alan” olarak da daha etkili rol oynaması mümkündür. Bunu da ancak iki forum arasındaki hazırlık süreçlerinde, uluslararası bağın daha güçlü şekilde geliştirilmesi, forumun daha somut konularda ya da daha belirgin eksenlerde tartışmalar yürütmesi ve forum süresince yaratılacak (hareketlere işbirliği kanallarını açan) ortak alanların daha çok olması hayata geçirebilir.

Kaynakça

- Agamben, Giorgio (2005) "Movement", <http://www.generation-online.org/p/fpagamben3.htm>, erişim: 15.07.2010
- Albert, Michel (2004) "The WSF: Where To Now?", *World Social Forum: Challenging Empires* içinde, ed. by. Jai Sen, Viveka Foundation.
- Ancelovici, Marcos (2002), "Organizing Against Globalization: The Case of ATTAC in France", *Politics and Society*, 30:3.
- Andretta, Massimiliano; Della PORTA, Donetalla (2009) "The Social Bases GJM Mobilization and Democratic Norms", *Another Europe: Conceptions and Practices of Democracy in the European Social Forums* içinde, ed. Donetalla Della Porta, Routledge.
- Arditi, Benjamin (2010) *Liberalizmin Kıyılarında Siyaset*, çev. Emine Ayhan, Metis Yayınları.
- Arrighi, Giovanni; Wallerstein, Immanuel; Hopkins Terence K. (2004) *Sistem Karşıtı Hareketler*, Çev. C. Kanat-B.Somay-C.Sökmen, Metis Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2000) *Siyaset Arayışı*, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları.
- Buechler, Steven M. (1995) "New Social Movement Theories", *The Sociological Quarterly*, 36:3.
- Bieler, Andreas; Morton, Adam David (2004) "Another Europe is Possible? Labour and Social Movements at the European Social Forum", *Globalizations*, 1:2.
- Callinicos, Alex (2004) *Anti-Kapitalist Manifesto*, Çev. Derya Kömürçü, Literatür Yayınları.
- Castells, Manuel (2008) *Kimliğin Gücü: Enformasyon Çağı-Ekonomi Toplum ve Kültür 2. Cilt*, Çev. Ebru Kılıç, Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Coşkun, Mustafa Kemal (2006) "Süreklilik ve Kopuş Teorileri Bağlamında Türkiye'de Eski ve Yeni Toplumsal Hareketler", *SBF Dergisi*, 61:1.
- Della Porta, Donetalla (2005) "Multiple Belongings, Tolerant Identities and the 'Construction of Another Politics': Between the European Social Forum and the Local Social Fora", *Transnational Protest and Global Activism* içinde, ed. Donetalla della Porta-Sydney Tarrow, Rowman&Littlefield Publishers.
- Della Porta, Donetalla (2009) "Social Movements", *The Sage Handbook of European Studies* içinde, ed. Chris Rumford, Sage Publications.
- Della Porta, Donetalla; CAIANI, Manuela (2009) *Social Movements and Europeanization*, Oxford Press.
- Della Porta, Donetalla; GIUGNI, Marco (2009) "Democracy From Below: Activists and Institutions", *Another Europe: Conceptions and Practices of Democracy in the European Social Forums* içinde, ed. Donetalla Della Porta, Routledge.
- De Angelis, Massimo (2004) "Opposing Fetishism by Reclaiming Our Powers: The Social Forum Movement, Capitalist Markets and the Politics of Alternatives", *ISSJ*, no.182.
- De Angelis, Massimo (2005) "PR like PRocess!", *Ephemera*, 5:2.
- Glasius, Marlies (2005) "Deliberation or Struggle: Civil Society Traditions Behind Social Forums", *Ephemera*, 5:2.
- Farrer, Linden (2004) "World Forum Movement: Abandon or Contaminate", *World Social Forum: Challenging Empires* içinde, ed. by. Jai Sen, Viveka Foundation.

- Ferreira, Francisco Whitaker (2006) *Towards a New Politics: What Future for the World Social Forum?*, Vasudhaiva Kutumbakam Publication Limited.
- Foss, Daniel A.; LARKIN, Ralph (1986) *Beyond Revolution, A New Theory of Social Movements*, Bergin&Garvey Publishers.
- Gümrükçü, Selin (2007) *Bir Toplumsal Hareketin Doğuşu : Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Türkiye'de Ortaya Çıkışı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman Yrd. Doç. Dr. Ayşen Uysal.
- Grefe, Christiane; Harald, Schumann; Greffrath, Matihias (2001) *Küreselleşmeyi Eleştirenler Ne İstiyorlar? ATTAC*, Çev. Ülkü Hastürk, Çitlembik Yayınevi.
- Hanagan, Michael (1998) "Social Movements: Incorporation, Disengagement and Opportunities-A Long View", *From Contention to Democracy* içinde, ed. Maco Giugni- Doug McAdam-Charles Tilly, Rowman&Littlefield Publ.
- Hardt, Michael-NEGRI, Antonio (2001) *İmparatorluk*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları.
- Hunt, Lynn (1984) *Politics, Culture and Class in the French Revolution*, University of California Press.
- Imig, Dous; Tarrow, Sidney (2009) "The Europeanization of Movements? A New Approach to Transnational Contention", *Social Movements In A Globalising World* içinde, ed. by Donetalla della Porta-Hanspeter Kriesi-Dieter Rucht, Palgrave Macmillan.
- Juris, Jeffry S. (2005) "Social Forums and Their Margins: Networking Logics and the Cultural Politics of Autonomous Spaces", *Ephemera*, 5:2.
- Juris, Jeffry S. (2008) *Networking Futures: The Movements Against Corporate Globalization*, Duke University Press.
- Kingsnorth, Paul (2004) *One No, Many Yeses-A Journey to the Heart of the Global Resistance Movement*, Free Press.
- Laclau, Erneto; Mouffe, Chantal (1992) *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, Çev. Ahmet Kardam-M.Doğan Şahiner, Birikim Yayınları.
- Melucci, Alberto (1985) "Symbolic Challenge of Contemporary Movements", *Social Research*, 52:4.
- Negri, Antonio (2006a) *Yıkıcı Politika-21. Yüzyıl İçin Bir Manifesto*, Çev. Akın Sarı, Otonom Yayınları.
- Negri, Antonio (2006b) *İmparatorluktaki Hareketler-Geçişler ve Görünümler*, Çev. Kemal Atakay, Otonom Yayınları.
- Offe, Claus (1985) "New Social Movements: Challenging the Boundaries of Institutional Politics", *Social Research* 52:4.
- Olofsson, Gunnar (1988) "After the Working-Class Movements? An Essay on What's 'New' and What's 'Social' in the New Social Movements", *Acta Sociologica*, 31:1.
- Ranciere, Jacques (2007) *Siyasalin Kıyısında*, çev. Aziz Ufuk Kılıç, Metis Yayınları.
- Ranciere, Jacques (2005) *Uyuşmazlık-Politika ve Felsefe*, çev. Hakkı Hünler, Ara-lık Yayınları.
- Rose, R.B. (1983) *The Making of Sans-Culottes*, Manchester University Press.
- Santos, Boaventura De Sousa (2006) *The Rise of the Global Left- World Social Forum and Beyond*, Zed Books.

- Santos, Boaventura De Sousa (2008) "The World Social Forum and the Global Left", *Politics and Society*, 36:2.
- Savran, Gülnur (1987) "Marksizm ve 'Yeni Toplumsal Hareketler' Tartışması", *Sınıf Bilinci*, Sayı 11.
- Scott, Alan (1990) *Ideology and the New Social Movements*, Routledge.
- Şenever, Levent (2003) *Dünya Sosyal Forumu, Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş*, Metis Yayınları.
- Tarrow, Sydney; Della Porta, Donetalla (2005) "Conclusion: 'Globalization', Complex Internationalism, and Transnational Contention", *Transnational Protest and Global Activism* içinde, ed. Donetalla della Porta-Sydney Tarrow, Rowman&Littlefield Publishers.
- Teivainen, Teivo (2003) "The World Social Forum: Arena or Actor?", <http://lasa.international.pitt.edu/members/congress-papers/lasa2003/files/TeivainenTeivo.pdf>, erişim: 01.07.2010
- Thoburn, Nicholas (2005) *Deleuze, Marx ve Politika*, Çev. Ali Utku-Mukadder Erkan, Otonom Yayıncılık.
- Tormey, Simon (2004) *Yeni Başlayanlar İçin Anti-Kapitalizm*, Çev. Ümit Aydoğmuş, Everest Yayınları.
- Touraine, Alain (1985) "An Introduction to the Study of Social Movements", *Social Research*, 52:4.
- Tilly, Charles (2008) *Toplumsal Hareketler*, Çev. Orhan Düz, Babil Yayınları.
- Tilly, Charles (2009) *Kolektif Şiddet Siyaseti*, Çev. Seda Özel, Phoenix Yayınları.
- Tormey, Simon (2004) "The 2003 European Social Forum: Where Next for Anti-Capitalist Movement?", *Capital and Class*, no. 84.
- Touraine, Alain (1999) "Toplumdan Toplumsal Harekete", *Yeni Sosyal Hareketler* içinde, yay. haz. Kenan Çayır, Kaknüs Yayınları.
- Toussaint, Eric (2010) "Dünya Sosyal Forumu'nun Ötesinde... Beşinci Enternasyonel", <http://www.sdyenyol.org/index.php/duenyadan/290-duenya-sosyal-forumunun-oetesinde-beinci-enternasyonel-eric-toussaint?format=pdf>, erişim: 15.07.2010
- Uysal, Ayşen; Baykan, Barış G. (2003), "Bir Başka Dünyanın Alternatif Köyleri", Otonom Yayınları.
- Uysal, Ayşen (2008) "'Evrensel ve Köklü' Küreselleşme Karşıtı Hareketlerin Aktörleri", *Küreselleşme, Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 27-30 Mart 2008.
- Uzun, Türkan (2001) *Cenova Günlüğü Küresel Direniş: Antikapitalizm ve Savaş Türkiye'den Katılanların Anlatımıyla: Cenova Direnişinin Gün Gün Hikayesi*, Stüdyo İmge Yayınları.
- Von Stein, Lorenz (1964) *History of Social Movement in France*, İng. Çev. Kaehe Mengelberg, The Bedminster Press.
- Wallerstein, Immanuel (2009) *Bildiğimiz Dünyanın Sonu-Yirmibirinci Yüzyıl İçin Sosyal Bilim*, Çev.: Tuncay Birkan, Metis Yayınları.
- Wright, D.G. (1993) *Popular Radicalism- The Working-Class Experience 1780-1880*, Longmann.